

לב המזעזעים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המזעזעים"

גיליון קמה

הלכות והליכות בעניין "שבת שירה - ט"ו בשבט"

נתינת פירוורים לפני הציפורים בשבת שירה

הטעם למנהג לפזר פירוורים לפני הציפורים בשבת שירה (מג"א שכד)

כתב בערוך השולחן (שכד ג) דמנהג ישראל תורה הוא, ומרגלא בפי המון שהעופות אמרו שירה על הים, ולכן אנו מחזיקים להם טובה, והכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים.

טעם אחר; שזהו שכר לעופות, על שאכלו את המן שפיזרו דתן ואבירם בשבת בבוקר, כדי להטעות את האנשים שירד מן מהשמים, כדי להכחיש את נבואת משה רבנו, ולטעם זה אין הסיבה שייכת כלל לענין שבת שירה וקריעת ים סוף, אלא משום שקריאת התורה בשבת זו היא פרשת בשלח שנאמר בה פרשת המן (ספר מטעמים ערך שבת אות ב).

מקור הדבר: מהפסוק (שמות טז, כז) "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו", ולכאורה לשון מציאה שייך בדבר שהיה ונאבד וא"כ היה צריך לכתוב ולא היה, ומבואר ע"פ מה שכתב בילקוט (לא נמצא הילקוט הזה) שדתן ואבירם רצו לעשות דבריו של משה פלסתר שאמר "ביום השביעי שבת לא יהיה בך" (שמות טז, כז), לכן הם פיזרו את המן שלקטו בערב שבת ואמרו לשכניהם, צאו וראו שאף בשבת יורד המן ואין ממשות בדבריו של משה, וירדו עופות מן השמים ואכלו את המן, וזה מה שכתוב ולא "מצאו" שהכוונה לאותו מן שהניחו דתן ואבירם (ספר מטעמים שם).

טעם אחר; להורות שהקב"ה המציא לישראל במדבר מזונותיהם בלא עמל ויגיעה, כציפורים ועופות שמוציאים מזונותיהם בכל מקום (אור פני משה לבעל החת"ס).

טעם המג"א שאוסר

המג"א (שכד ס"ק ז) כתב על מנהג זה שאינו נכון, והביאו במשנ"ב (שם ס"ק לא), והטעם: לפי שאין נותנים בשבת מזונות לבעלי חיים אם אין מזונותיהם עליו, ודבר זה אסור משום טירחא שלא לצורך (משנ"ב שם ס"ק כט). וכדבריו כתב ר' יעקב עמדן בסידורו שער השמים (חודש שבט פרשת בשלח) ומה שנוהגים להטיל חיטים לפני העופות מנהג שטות הוא ואסור.

יש שכתבו לישב המנהג

דכיון שנהגו כן לשם מצווה אין להקפיד בזה, (לבוש והא"ר שלו בשם מעדני י"ט בשם השל"ה), והוסיף בא"ר (שם) דכמו שנוהגים

בשמחת תורה לפזר פירות והנערים מלקטים ונותנים לפני הסלים, אף דהוי עובדא דחול (כמבואר שם) מ"מ מותר דכיון שעושים כן לשמחה לא הקפידו בכך וה"ה לענין זה כיון שעושים כן משום מצווה שרי.

הערוך השולחן (שכד ג) כתב לישב המנהג לפי מה שפירש בטעם המנהג, שאין זה טירחא עבור העופות אלא בשבילנו, שנזכור שמחת שירת הים, עוד הביא שם מהתוספת שבת דכונתנו לשם מצווה וע"כ מותר, וכעין זה כתב בספר נשמת שבת (סימן ש) דמשום דהוי איסור קלוש לא גזרו עליו לצורך מצווה.

טעם אחר: כיון שאין בכלל האיסור אם נותן לפניו שיירי אוכל שממילא עומד להשליך לאשפה, ולכן מותר להשליכו לבהמות ולעופות [ולכאורה היתר זה אינו שייך רק לפרשת שירה אלא לכל ימות השנה] (אשל אברהם בוטשאטש שכד יא).

טעם אחר: לפי שאיסור נתינת מזון לבהמה הוא רק כשנותן לפניו דווקא, כיון שניכר שטורח בשבילם, משא"כ אם מניח בחלונו אין בכך איסור, ולכאורה לפי דבריו במקום שיש הרבה עופות שניכר שטורח בעבורם אין להניח אף בחלון (החיות יאיר בספרו מקור חיים סימן שכד כתב להתיר).

טעם אחר: על פי סברת העולת תמיד (הובא במחצית השקל שכד א) וכן דעת הלבוש, שבימות החורף מותר לתת לכל העופות מזונות גם לאלו שאין מזונותיו עליו, לפי שאין מצוי להם בשדות וכתב שגם הר"ן (שבת סו, א בדפי הר"ף) סובר כן, ושבת שירה לעולם היא בחורף ע"כ י"ל "מנהג אבותינו בידינו".

עצה לצאת ידי הובת כל השיטות

להניח באופן שאין בו חשש איסור, כיצד שיניח הפירוורים מערב שבת ויכסם בכלי, ובשבת בבוקר יגלה הכלי כדי שיוכלו העופות להגיע אליהם ולאוכלם, ואינו נחשב נותן מזונות לבעלי חיים מאחר שאין עושה מעשה במזונות עצמם אלא רק מסיר המונע (ספר נשמת שבת סימן ש).

עצה אחרת: שיתן להם על ידי קטן, דאין איסור זה בגדר שבות גמור, ומכיון שכך אין בזה קפידא אם נותן ע"י קטן (א"א בוטשאטש קסז ס"ק ו ד"ה שם).

בספר נטעי גבריאל (מנהגי שבת שירה פרק י א) מביא מנהג ארץ ישראל שחששו לדברי המג"א ולכן היו אוכלים בשבת שירה

אצל החלון או מעקה המרפסת, והפירוורים נופלים כדרכם ואינם מלקטים אותם, וכשהולכים להם באות הציפורים ואוכלות אותם.

עצה אחרת: כדי לצאת מחשש איסור, שינער המפה עם הפירוורים שעליה [במקום שיש עירוב] לחצר והציפורים תאכלנה מהם, לפי שעיקר טעם האיסור משום טירחא וטעם זה לא שייך הכא שאינו טורח אלא לעצמו לנקות המפה (שש"כ החדש פרק כז כא).

נתינה ביום ראשון: בספר אורחות רבנו (שבת רא) כתב בשם החזו"א שאסור ליתן פירוורים בשבת כדברי המשנ"ב (שכד ס"ק לא), וכתב שם שרבו בעל הקהילות יעקב היה נותן לציפורים את שיירי המאכלים שנשארו משבת ביום ראשון כדי לקיים את המנהג, וכן בספר דרך שיחה (ח"ב עמוד רעז) הביא מקור למנהג זה מספר פרדס יוסף.

המהר"ל היה אומר לתת לילדים את החיטים - כוסמת שהם יתנו ויזרקו לעופות ולציפורים, לזכר מה שהילדים הקטנים האכילו את הציפורים בים, ולאחר מכן היה מברך אותם ואת אביהם שיזכו להכניס את בניהם לתורה לחופה ולמעשים טובים.

בשם בעל שו"ע הגר"ז מובא, שהמהר"ל מפראג קבע מנהג בשבת שירה, וצווה על כל מלמדי התינוקות ועל כל האבות והילדים לאסוף בשבת שירה את כל הילדים לחצר בית המדרש, ולומר היום הוא שבת שירה, והיה אומר למלמדים לספר לילדי התשב"ד סיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף, שהציפורים היו מזמרים ורקדו בשעה שמשנה רבינו וכל ישראל אנשים נשים וטף אמרו שירה, והילדים הקטנים קטפו פירות מהאילנות שבים (כמבואר בשמ"ר ספ כט) והאכילו את הציפורים המזמרים.

שבת שירה

יש לקרוא את כל "שירת הים" בבת אחת

נהגו שלא להפסיק באמצע קריאת "שירת הים", אלא קוראים את כל השירה בבת אחת (שער אפרים שער ז סימן כה; א"ר סימן קמג ס"ק ו).

הטעם: לפי שבירושלמי (מגילה פרק ג ה"ז) מובא אין לך טעון ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבתורת כהנים וקללות שבמשנה תורה, ומכאן שיש לקרוא עניינים אלה בבת אחת (א"ר שם ובסימן תכח ס"ק יב).

ניגון הקריאה

יש הנהוגים לקרוא פסוקים מהשירה בניגון מיוחד, והטעם: כדי לפרסם הנס של קריעת ים סוף שאמרו ישראל שירה (שולחן הקריאה).

וכ"כ בסידור יעב"ץ (בהוספות כ"י) שנהג אביו לקרוא השירות בקול משובה וזימרה. עיין משנ"ב (נא ס"ק ז) שצריך לומר שירת הים בתפילה, בשמחה והאומר בשמחה מוחלין לו על עוונותיו.

באיזה פסוקים מנגנים

יש הנהוגים: לנגן בפסוקים הכפולים כגון (שמות טו, א) "אשירה

לה" (שם) "כי גאה גאה" וכו' (שם א, ו) "ימינך ה" וכהנה (ספר מטעמים).

יש הנהוגים: לנגן בכל השירה מלבד הפסוקים המדברים במפלת מצרים, והטעם: על פי מה שאמר הקב"ה למלאכים (מגילה יב, מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה).

יש הנהוגים: לנגן בכל השבחים שמזכירים את הקב"ה וכן בסוף "ויושע" כפתיחה לשירה ובסוף השירה וכן שירת מרים.

ויש הנהוגים: לנגן בכל השירה (וזרח השמש).

ניגון בפסוק "והמים להם חומה" (שמות יד, כב בט)

ונהגו לנגן גם "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם" (שם יד כט) [השני סמוך לשירה], והטעם: כדי לפרסם היפך המשוגעים האומרים שקריאת ים סוף היתה מחמת תנאי גאות ושפל (הגר"א גורדון).

טעם אחר: שמנגנים בו כיון שהוא סמוך לשירה (שערי ימי הפסח). יש שנהגו: לנגן ב"והמים להם חומה" הראשון (שם יד כב), והטעם: לפי שבשני כתוב "חמה" (שם יד ח) בלי ו' ודורשים אל תיקרי חומה אלא חימה שהיה קטרוג על בני ישראל שעבדו ע"ז.

ויש שכתבו דאדרבה כיון שלמרות הקטרוג הצילם הקב"ה וא"כ צריך לפרסם הנס.

ט"ו בשבט

מקודו **במסכת ראש השנה** (פרק א משנה א) באחד בשבט ראש השנה לאילן דברי בית שמאי ובית הלל אומרים בחמשה עשר בו.

ט"ו בשבט בח"ל: יום זה הוא ר"ה לאילנות בכל הארצות ואפילו באותם מקומות שזמן הגשם הוא לאחר הפסח כגון אוסטרליה, ארגנטינה וכו' (הר צבי ח"ב אר"ח סימן כט).

מיהו ט"ו בשבט

התאריך הקובע לאיזו שנה משתייכים פירות האילן.

חכמים קבעו שהתאריך הקובע לאיזו שנה שייכים פירות האילן לגבי המצוות התלויות בארץ [מעשרות שאין מעשרים מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט למה שגדלו לאחריו, וכן לענין מעשר שני ומעשר עני, ערלה - מנין שנות ערלה ומנין שנות נטע רבעי] הוא ט"ו בשבט, ופרי שחנט לפני ט"ו בשבט שייך לשנה שעברה (ראש השנה ב, א; רמב"ם תרומות פ"ה ה"א, ומע"ש פ"א ה"ב).

הטעם: "הואיל ויצאו רוב גשמי השנה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטים מעתה". כלומר: מכיון שחמשה עשר בשבט הוא תחום אמצעי שבין תקופת טבת לתקופת ניסן, ומאחר שעברה חצייה של תקופת טבת, כבר תש כוחה, ואין הקרירות חזקה כל כך, והחנטה הולכת ומתגברת (מאירי שם יד, א).

מנהג אבילות פירות בט"ו בשבט (משנ"ב קלא ס"ק לא)

ונוהגים אשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות (מג"א בשם ספר תיקון יששכר, פ"ח שלא ו) ובכה"ח (קלא ס"ק צז) כתב שכן יש נוהגין בספרד.

שבעת המינים: יש שהקפידו לאכול דווקא משבעת המינים הכתובים בפסוק (דברים ח ז - ח) שהתברכה בהם ארץ ישראל (מועד לכל חי סימן ל ח, כה"ח קלא כו, ספר איתנות השדה מנהגי ט"ו בשבט).

יש הנוהגים: להדר ולאכול מכל מיני הפירות הנמצאים בשוק, והוא על פי הירושלמי סוף קידושין (פרק ד הלכה יב) "אמר ר' חזקיה ר' כהן בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל ר' אליעזר חשש להדא שמועה והיה אוסף פרוטות כל השנה ואוכל מכל מין פעם בשנה" ואולי בגלל זה קבעו לאכול כל מיני פירות בט"ו בשבט (גיליון מים חיים מספר 254), **טעם אחר:** לחביבות היום (מקור חיים קיצור הלכות תרפד).

זמן אכילת הפירות בלילה או ביום

יש אומרים: שיש לאכול בלילה (וכ"כ באלף המגן הגדפס במטה אפרים סי' תר"ס ק"א ס"ק ו בשם א"א בשם ספר יל"ל, מועד לכל חי סימן ל אות ז), **והטעם:** כדרך שאוכלים את הסימנים בלילה ראש השנה ה"ה יש לאוכל בלילה התקדש חג ראש השנה לאילנות ולדעת מהר"ם מרוטנבורג (בתשובה סימן ה) שווים הם להדדי, שסימנא מילתא למען ימתקו מגדים את תנובתם בכח הברכה שמברכים עליהם (וילקט יוסף שנה ט"ו קונטרס י סימן טו).

יש אומרים: שיש לאכול ביום, **והטעם:** כיון שענין ר"ה לאילנות הוא ביום כי שרף הפירות בא מכה השמש (שבט מיהודה להרה"ק רבי אברהם איגר מלובלין ט"ו בשבט סעודת ליל שבת תרסח ד"ה נסתפקו שנסתפק בענין זה).

טעם אחר: כיון שיש שנוהגים לומר ט"ו שיר המעלות (עיין מועד לכל חי סימן ל) ואין זמן תהילים בלילה (שבט מיהודה שם).

אכילת חרובים: יש הנוהגים לאכול חרובים ביום זה, **והטעם:** לפי שהוא נזכר בגמרא עם ראש השנה לאילנות עיין ר"ה טו, ב.

ברכת המזון: "שיר המעלות" אין אומרים כבכל סעודה לפני ברכת המזון מזמור (תהילים קלו) "על נהרות בבל" אלא "שיר המעלות בשוב ה'" (שם קכו) כבימים שאין בהם תחנון (שלה).

אין לאכול את הפירות לאחר ברכת המזון יש אומרים כי אין להביא את הפירות לאחר ברכת המזון כדי להרויח ברכה אחרונה לאחר אכילתם (עיין מג"א רטו ו), **הטעם:** שכן יש פוסקים הסוברים שיש בזה משום "ברכה שאינה צריכה" (שם).

התחלת לימוד מסכת מגילה

החת"ס נהג בכל שנה להתחיל ללמוד מסכת מגילה בט"ו בשבט ולסיימה בפורים לקיים מה שנאמר (אסתר ח טז) "ליהודים היתה אורה - אורה זו תורה ו"שמחה" זה יו"ט, ויש בו ל' דפים כדי לסיימה בפורים. [ובשנה מעוברת מתחילים ללמוד מפורים קטן].

לבוש בגדי יו"ט

יש הנוהגים: ללבוש בגדי יו"ט בט"ו בשבט, **והטעם:** כיון שט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות ואדם עץ השדה (ספר צמח צדיק בשם הרה"ק מרוזין, ליקוטי מהר"ח סדר דיני ומנהגי ט"ו בשבט).

בשבט מוסר (פרק טז) כתב איתא בצואת ר' אליעזר הגדול בני הוא זהיר לברך על פירות האילן בט"ו בשבט שמנהג ותיקון הוא.

הטעם באכילת פירות: לכבוד שמו של יום (מגן אברהם קלא טז).

טעם אחר: כדי לתת שבח והודיה להשי"ת שמחדש הפירות משנה לשנה כדי להנות מהם בני אדם (ערוה"ש רכה ה).

רמז לדבר: על פי הפסוק (תהילים קכב ד) "שבטי י"ה עדות לישראל להודות לשם ה'" כלומר י"ה שבט דהינו ט"ו בשבט נועד לישראל להודות להשי"ת בברכות וכל ברכה טעונה אמן לאחריה (תולדות יצחק, בשבלי המנהג ט"ו בשבט).

טעם אחר: כיון שהיום הוא ראש השנה לאילנות, לכן נוהגים להביא מיני פירות לברך עליהם כדי שיתברכו גידולי האילנות היום (סידור יעב"ץ ח"ב לחודש שבט אות טו ז), **יש שכתבו בדומה** כי על ידי אכילת הפירות יזכרו שהוא ר"ה ויתפללו שיתברכו פירות האילן וכשם שמעמידים אילנות בבתי הכנסת בעצרת שהוא יום הדין לאילנות כדי להזכיר להתפלל עליהם כ"כ בט"ו בשבט (אדני פז סימן קלא).

טעם אחר: כדי לזכור את דיני מעשרות וערלה ונטע רבעי התלויים ביום זה (כנסת יחזקאל). **טעם אחר:** כדי להדגיש את חביבות הארץ ומצוותיה (שם).

טעם אחר: לפי שעל פי רוב חל ט"ו בשבט בפרשת בשלח המסתיימת במחית עמלק, וט"ו בשבט בשנה פשוטה הוא ל' יום קודם פורים, לרמז שמיום שנחרב בית המקדש וניטל הטהרה ניטל ג"כ הטעם והריח והשומן שבפירות, וכשיעבור רוח הטומאה מן הארץ ויתגלה הטהרה ממילא יחזרו הטעם והריח בפירות כמו שהיה (ספר מטעמים החדש בשם ספר תורת אמת).

טעם אחר: כידוע שעל ידי שאדם נהנה ממה שברא הקב"ה בעולמו ומשבח ומקלס להשי"ת יגיע מזה נחת להשי"ת, כדכתיב (משלי טז ד) "כל פעל ה' למענהו", היינו כדי לשבחו ולקלסו, ולכן בט"ו בשבט שבו ניתן מחדש השרף באילנות, וגידול הפרי שהוא ג"כ לצרכי האדם, אך בכל זאת אין הדבר בהכרח שכל אדם יאכל פרי העץ ביום זה, לכן מנהג ישראל לאכול פירות ביום זה לשבח ולקלס להשי"ת על העבר, דהיינו על הפירות שגדלו אשתקד, ובכוח זה יתחדש הכוח והשרף באילנות שיוציאו את פירות בטוב טעם ויגדלו פירות טובים לצרכי האדם (ספר תורת אמת מהה"ק ר' ליב איגר מלובלין).

מניין הפירות לאכילה

ט"ז מינים: יש שכתבו בשם האר"י לאכול ט"ז מיני פירות (ספר עטרת ישועה ח"ד לשובבים ר"ה שבט ד"ה אז"ל).

ט"ו מינים - יש הנוהגים: לאכול עד ט"ו מיני פירות ובפרט מפירות משבעת המינים שהשתבחה בהם א"י, **והטעם:** כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהלים שאמרם דוד (ספר דרכי יוסף צבי ומועד לכל חי ס' ל). **טעם אחר:** כדי לכוון מספר המינים למספר ט"ו בשבט (ישמח משה).

י"ד מינים - יש הנוהגים: לאכול י"ד מינים כמנין אה"ד עם הכולל (קובץ כרם שלמה שנה יא קונטרס ד עמוד מד).

לימוד עניני ט"ו בשבט

ראוי ללמוד את ההלכות הקשורות לט"ו בשבט

בט"ו בשבט ראוי ללמוד את ההלכות השייכות לט"ו בשבט, כגון עניני ערלה, תרומות ומעשרות (מנחת יהודה ערך ט"ו בשבט).

הטעם: על שם שאמרו חז"ל (מגילה ד, א): "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשיין בעניינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג" (שם).

לימוד הלכות מעשר: בעל האדר"ת כתב שביום ט"ו בשבט למדתי הלכות מעשר מספר הרמב"ם ובמסכת ראש השנה (יד, ב) וחזרתי לחדש דבר ויהא חשוב כקיום המצווה במעשר האילן, והתפללתי לה' שיוכני באותה המצווה בפועל ממש מן התורה (נפש דוד טו).

נהגים לקרוא במשנה ובזוהר מענייני ט"ו בשבט

יש הנהגים: לקרוא במשנה ובזוהר מענייניא דט"ו בשבט (ראה מועד לכל חי סימן ל אות ה; כף החיים סימן קלא ס"ק צו).

הטעם: על פי מה שאמרו חז"ל: "כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם" (שם).

לימוד מסכת תענית: יש הנהגים: ללמוד מסכת תענית (ה, ב) מעשה "דאילן אילן במה אברכך" (קונטרס ברית משה פורים טו), יש הנהגים: ללמוד פרק ראשון של ראש השנה שבו מוזכר שט"ו בשבט ראש השנה לאילנות (נחלת יוסף ח"ב מנהגים דף י), יש הנהגים: ללמוד ט"ו פרקי משניות בשעת אכילת הפירות (ליקוטי מהר"ם תגיז).

יש להתפלל על הצלחת גידול האילנות: ראוי להתפלל ביום זה על הצלחת גידול האילנות (אדני פז סימן קלא). הטעם: אף שיום הדין לאילן הוא בחג השבועות ולא בט"ו בשבט כמבואר בגמרא (ר"ה טז, א), מכל מקום גם בט"ו בשבט יש דין ומשפט לפירות האילן כיון שהוא יום התחלת גידולם (שם).

יש להתפלל שיוזכה לאתרוג מהודר: ראוי להתפלל בט"ו בשבט שיוזכה הקדוש ברוך הוא לאתרוג מהודר בסוכות הבא לטובה (בני יששכר מאמר חודש שבט מאמר ב אות ב). הטעם: לפי שביום זה עולה השרף באילנות, והוא תחילת זמן גידול הפירות (שם).

יש שכתבו שיש להתפלל על הגפן שיהיה מצוי במשך השנה כדי לקיים בו מצות קידוש (הובא באור ישראל מב קובץ 4 בשם הבן איש חי).

מרחקת מאתרוג: וכ"כ המנהג לעשות מרחקת מהאתרוג עם צוקע"ר כדי להעלותו על השולחן בליל ט"ו בשבט ר"ה לאילנות בכלל הפירות שייברכו עליו מאנשי הבית איש או אשה (אלף המגן הנדפס במטה אפרים סי' תרס קו"א ס"ק ו בשם א"א בשם ספר י"ל).

סגולות היום

מרחקת אתרוג: אתרוג אחר שעשו בו מצווה עושים ממנו מרחקת עם סוכר ונותנים ממנו למקשה ללדת, והיא אוכלת ממנו באותו שעה, סגולה שתלד ברווח ולא בצער, ויצא הולד בר קימא לחיים טובים, וידוע ג"כ שהוא סגולה ליפקד בזרע של קיימא (ספר יפה ללב לה' יצחק פלאזי ח"ב א"ח תרפס אות טו, ליקוטי מהר"ח סדר דיני ומנהגי ר"ח שבט).

"תיקון לאה" בסדר תיקון חצות אין אומרים "תיקון רחל" אלא "תיקון לאה" (נחלי יהודה פ ק טו). והטעם: לפי שבט"ו בשבט אין אומרים תחנון, ובימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אלא "תיקון לאה" (שם).

סדר התפילות – תחנון – נפילת אפים

תחנון בט"ו בשבט

"ונוהגים בהם קצת יו"ט אין אומרים בו תחנון בשחרית ובמנחה"

בט"ו בשבט אין אומרים תחנון (מהר"ל בספר מנהגים הלכות טבת שבט, שו"ע קלא ו, משנ"ב שם ס"ק לה). והטעם: לפי שהוא ראש השנה לאילנות, לענין שאין תורמים מפירות האילן שחנטו קודם לכן על פירות אילן שחנטו לאחר מכן, וכיון שזה היא התחלה לדבר מצווה עשאוהו כמו יו"ט (לבוש תרפה ד).

טעם אחר: כדי שיהיה ניכר שהיום הוא ט"ו בשבט והתחילה שנה חדשה לגבי דיני אילנות (נפש דוד עמוד 136).

טעם אחר: כי שמחת האילן משפיעה על שמחת האדם (דברים כ יט) "כי אדם עץ השדה".

וכן במנחה ערב ט"ו בשבט אין אומרים תחנון (כנה"ג הגב"י קלא, כ; שכנה"ג שם אות כג, משנ"ב שם ס"ק לב בשם עולת תמיד). הטעם: לפי שסוברים שכל יום שאין אומרים בו תחנון, אין אומרים תחנון גם במנחה שלפניו (שם).

ואף אם מתפלל מנחה גדולה אחר חצות גם כן אין אומרים תחנון (ספר אפיקי מגינים סימן קלא חלק ביאורים ס"ק ח).

ויש הנהגים: לומר תחנון, והטעם: דאמרו חז"ל (פ"ק דר"ה) ט"ו בשבט ר"ה לאילנות ולמאי הלכתא לענין ערלה (שם י, א) א"כ אם לא יאמר תחנון במנחה שלפניו יחשבו העולם שעכשיו נכנס ר"ה ואתו לאכול ערלה ובאמת מן התורה אין קביעות יום חלה עד צאת הכוכבים והואיל ואומרים במנחה שלפניו גזרו גם במנחה של אותו יום אטו מנחה שלפניו (נהג כצאן יוסף עמוד קצב).

"אל ארך אפים": יש אומרים "אל ארך אפים" כשחל ט"ו בשבט ביום שני או חמישי בפתחת ההיכל, והטעם: כמו "למנצח" ראה להלן דדינים של "למנצח" ר"אל ארך אפים" שווה (משנ"ב קלא ס"ק מה).

אמירת מזמור "למנצח יענך ה'" (ההילים ב) [ו"הפילה לדוד"] (שם פז) יש הנהגים שלא לומר: מזמור "למנצח יענך ה' ביום צרה" [ואת מזמור "תפלה לדוד הטה ה' אזנך ענני"] (וכן נהגו בני עדות המזרח, נחלי יהודה פ טו, וכן פסק הגר"ב זילבר בספרו זה השולחן על החיי אדם ח"ג ע"פ הגר"א קלא ס"ק יד). והטעם: כיון שסוברים שבימים שאין אומרים נפילת אפים אין אומרים "למנצח" ו"תפלה לדוד" (פ"ח קלא שכנה"ג שם לו).

ויש הנהגים לאומרו וכן מנהג העולם (משנ"ב קלא ס"ק לה) והטעם: לפי שרק בימים טובים אין אומרים למנצח לפי שלא שייך לומר בהם ביום צרה וט"ו בשבט אינו יו"ט (דרכי משה שם).